

Kanahäkeistä, markkinoista ja sahanpurusta

12.1.2023

Kanoista ja munista on tullut kirjoitettua aiemminkin. Tämänkertaisen pohdiskelun alkusysäyksenä oli jo viime elokuussa Maaseudun tulevaisuuden uutinen, jonka mukaan kaupan moraalisäteilykampanjat ovat nyt tekemässä sen, mihin aiemmin eivät ole pystyneet enempää lainsäädännölliset toimet, kuluttajien pelottelu kolesterolilla kuin tuotantokustannusten nousukaan. Nimittäin kanamunien tuotanto etenkin aiemmin yleisimmässä tuotantoympäristöratkaisussa eli häkeissä – ja näin tuotettujen munien kulutus – ovat reippaassa laskussa.

Mielikuvamunia markkinoilla

Perinteisesti tuotantomittakaavassa hyödynnettyjä munivien kanojen tuotantoympäristöratkaisuja on ollut kolmea päälinjaa: lattiakanalat, häkkikanalat ja kerrosritiläkanalat. Näistä nykyinen lainsäädäntö ja sen nojalla annetut säädökset erottavat häkkikanalat omaksi tyypikseen ja muut ovat ns. ”avokanaloita”. Sallitut häkit ovat jo hyvän aikaa olleet ns. virikehäkkejä eli ”varusteltuja häkkejä”, kuten niitä säädöksessä nimitetään. Näissä kanoilla on mahdollisuus toteuttaa luontaisia käyttäytymismallejaan, eli ne pääsevät munimaan pesiin, ottamaan tomukylpyjä ja lepäämään orren päällä. Ennen kuin perinteisistä pienhäkeistä luovuttiin, tehtiin Suomessakin kohtuullisen mittavia tutkimuksia, joissa yritettiin selvittää kanojen hyvinvointiparametrien yhteyttä tuotantoympäristöratkaisuihin, mutta mitattavien suureiden perusteella ei oikein löytynyt näyttöä minkään järjestelmän paremmuudesta tai huonommuudesta. Luontaisten käyttäytymismallien toteutumattomuus pienhäkeissä oli kuitenkin ilmeistä, ja siirtymä virikehäkkeihin siten perusteltua. Kun tieteellinen näyttö on heikkoa, on markkinoinnissa paljolti pelattu mielikuvilla, ja ”vapaan kanan munista” on tullut tunnettu käsite. Näitä vapaita kanoja ovat siis ns. avokanaloiden asukit. Isoissa lattia- ja

kerrosritiläkanaloissa on kuitenkin kiistatta myös hyvinvoinnin kannalta kriittisiä pisteitä, haasteita tai miksi näitä nykyään halutaankaan sanoa. Ryhmäkoko on luonnottoman suuri (tuhansia) kun virikehäkissä se on paljon lähempänä luonnollista parvikokoa (enintään kymmeniä), mahdolliset taudit leviävät herkemmin, ja käyttäytymishäiriöillä on suurempi riski aiheuttaa tuhoa. Asia ei siis ole aivan yksiselitteinen.

Kenen leipää syöt sen munia tuotat

Kuluttajat eivät ole merkittävämmin äänestäneet lompakollaan eri tuotantomuotojen puolesta, tai ainakin kaikentyyppisille munille on ollut mielikuvista riippumatta kysyntää. Kauppaliiketjut ovat duopoliasemassaan kuitenkin päätyneet liputtamaan vain ”vapaiden kanojen” puolesta, ja vaikka hyllyillä vielä on ollut tilaa virikehäkkimunillekin, niin tuottajat ovat ottaneet vakavasti kaupan ukaasin, että jatkossa ei ole, vaikka virikehäkit sinänsä täysin laillisina pysyvätkin. Niinpä virikehäkkituotantoa on supistettu, ja siihen ei ainakaan investoida. Toistaiseksi lattiatuotannon kasvattamiseen on investoitu, joten kokonaistuotanto ei tässäkään uudistuksessa välttämättä notkahda. Edellä mainitun uutisen mukaan lattiatuotannon toteutunut kasvu oli suunnilleen samoissa lukemissa virikehäkkituotannon laskun kanssa (n. 4,5 miljoonaa kiloa – yhteensähän munantuotanto Suomessa on kuutisenkymmentä miljoonaa kiloa). Nähtäväksi kuitenkin jää, miten loppujen lopuksi käy. Varoittavia esimerkkejä on, ja esimerkiksi Ruotsissa edellinen siirtymä pois pienhäkeistä 2000-luvun alussa johti tuotannon putoamiseen. Häkit dumpattiin ulkomaille tai metallinkierrätykseen ja tilat ajoivat munantuotantoaan alas.

Kuinka kulutuksen käy?

Munien kulutuksen puolesta on tämän kirjottaja aiemminkin propagoinut. Korona-aikojen myötä kotileivonta ja -ruoanlaitto olivat uudessa nousussa, ja niinpä munien kulutuksessakin näkyi viimein positiivista kehitystä. Nyt on samaisen Maaseudun tulevaisuuden artikkelin mukaan taas oltu laskusuunnassa. Periaatteessa markkinataloudessa kaiketi kysynnän ja tarjonnan suhde määräävät hintaa, ja se nyt ei munilla ole ollut tuottajan kannalta houkuttelevan korkea aiemminkaan. Nyt hinta kuitenkin nousee – ainakin kuluttajille – sekä yleisen kustannusten nousun että edellä mainitun mielikuvavetoisen päätöksen seurauksena. Kauppaliikkeet ovat päätöksensä tehneet, ja vaikka sitä ei voikaan eläinten hyvinvoinnilla tosiasiallisesti perustella, sitä kauppaa on nyt kuuleminen, jonka juurella munarekka käy. Toivottavasti ei nähdä negatiivista kierrettä tarjonnan heikkenemisen, kuluttajahinnan nousun ja kysynnän laimenemisen suhteen. Tuottaja on joka tapauksessa nykytilanteessa helisemässä myös rehun ja energian ennennäkemättömien hinnannousujen vuoksi.

Tuotantopanosten hintojen pomppukaruselli

Allekirjoittaneella mielenkiinto alan seuraamisessa on eniten eläimiin, niiden ruokintaan ja biologisiin tosiasioihin liittyvää. Kukaan ei silti ole voinut välttyä keskustelulta ja uutisoinnilta tuotantopanosmarkkinoista ja niillä nähdyistä liikkeistä, jotka muistuttavat lähinnä sirkusta, ja melkoista akrobatiaa tarvitaan tilanteen hallintaan maataloustuottajankin näkökulmasta. Taustallahan on maailmanpoliittinen tilanne, Ukrainan kriisin

kärjistyminen tätäkin kirjoitettaessa käynnissä olevaan avoimeen sotatilanteeseen. Toki kyse on myös huonosta varautumisesta, josta on turha sotaa syyttää. Öljyn maailmanmarkkinahintakin on tätä kirjoitettaessa jo pudonnut reilusti sotaa edeltävän tilanteen alle, mutta silti polttoaineista on niukkuutta ja ne ovat kalliita. Vehnän hinta kävi kesällä yli *neljässä sadassa* eurossa tonnilta, ja rehujen hinta pomppasi vastaavasti. Nyt vehnää saa sentään jo alle *kolmella sadalla*, vaikkei sekään halpa hinta ole. Mutta jos joskus on huumorimielessä soimattu heikompia rehuja, että ne ovat kuin sahanpurua, niin nyt alkaa huumori hyytyä: sahojen ja höyläämöjen tuottamasta purustakin alkaa olla pulaa. Niitä on käytetty siipikarjankin kuivikkeena, ja turpeen mahdollisesti niukentuessa tarve vain kasvaa, mitä lähestytään yhdessä SeAMK:n tutkimus- ja kehityshankkeessakin. Sahajauhosta puristettava lämmityspelletti maksaa kuitenkin tänä talvena *kuusi sataa* euroa tonnilta, että eipä sellaista rehuun kannattaisi yrittää säästömielessä sekoittaa!

Samu Palander
kotieläintuotannon yliopettaja
SeAMK